

מערך שיעור

מערך שיעור מלווה ידיעון: כשאיטיה פוגשת דמוקרטיה

מה קורה כשהיחיד חולק על הרוב?

1. פתיחה:

ההיסטוריה רוויה באירועים בהם היחיד פעל על דעת עצמו, בניגוד להלך הרוח של ההמון. כך למשל אברהם אבינו שהביא את הבשורה המונותאיסטית לעולם, גלילאו גליליי שטען בניגוד לדעה הרווחת כי כוכבי הלכת סובבים סביב השמש וחסידיו אומות העולם שפעלו על פי צו מצפונם למרות הלך הרוח שהובילה המפלגה הנאצינל סוציאליסטית ומסורת אנטישמית רבת שנים.

בשיעור זה אנו מבקשים לברר מה קורה כאשר היחיד, הבטוח באמת שהוא מחזיק בידו, נתקל בדעת הרוב המנוגדת לו.

2. בקשה מהתלמידים:

לכתוב מקרה בו הם היו בטוחים שהם צודקים למרות שהסביבה הייתה סבורה אחרת.

שיתוף בזוגות:

- מה היו התחושות שליוו אירוע זה?
- מה היו תגובות הסובבים?
- מה היה הגורם המוביל לעמדה השונה? האם שינית את דעתך?

3. דיון בדילמה הקיימת במפגש בין עמדתו של היחיד הבטוח בצדקת דרכו ובין הכרעת הרוב:

- צפייה בסרטון המתאר את [משל המערה של אפלטון](#)
- בקשה מהתלמידים לכתוב מיהו האדם הממוצע על פי אפלטון? מהן תכונותיו הבולטות?
- קריאת קטע מ'על הממשל המדיני', חיבורו של ג'ון לוק (פילוסוף אנגלי בן המאה ה-17 ומי שנחשב לאחד מאבותיו הרעיוניים של הליברליזם):

כדי להבין שלטון מדיני לאשורו, ולברר כיצד נשתלשל במקורו,
עלינו להתבונן ולבדוק, מה המצב שכל בני האדם נתונים בו בדרך הטבע...
זהו גם המצב של שוויון, ובו כל השליטה והסמכות הדדית היא,
כי שום אדם לו ממנה מנה גדולה יותר מלחברו.
אכן אין לך דבר גדול מזה:
יצורים מאותו מין עצמו ומאותה מעלה עצמה,
שהטבע לא הפלה ביניהם והעניק לכולם אותן הסגולות עצמן,
ושמחוננים באותם כוחות הנפש עצמם,

מערך שיעור

מן הדין שיהיו גם שווים זה ביחס לזה ולא יהיו כפופים זה לזה,
זולת אם יגזור אדון הכול במפורש שיהא אחד מהם נעלה על חברו....
מתוך: ג'ון לוק, על הממשל המדיני, תרגום יוסף אור, ירושלים תשי"ט, עמוד 4.

שאלות לחשיבה בעקבות קריאת הקטע:

מהן תכונותיו הבולטות של האדם על פי לוק? במה שונה מהותו של אדם זה ממהותו של
האדם הממוצע אליו מתייחס אפלטון במשל המערה?
לאחר היכרות עם עמדתם של שני ההוגים הללו, נסו לחשוב כיצד היה כל אחד מהם מכריע
במקרה בו דעתו של היחיד, המבין והיודע, מתנגשת עם רצונו של הרוב?

4. חידוד הדילמה על ידי עיון במקורות ישראל:

הקדמה: בעולם הדתי הרבנים הינם דמויות בעלות מעמד המבוסס על ידע, התנהגות מוסריות ראויה
והובלה רוחנית. דמויות אלה קיימות גם מחוץ לגבולותיה של החברה הדתית, משוררים, אנשי רוח,
פרופסורים, או אנשי מקצוע מן המגזר הציבורי, עשויים גם הם להיות בעלי מעמד העשוי להעניק
לעמדתם ערך מוסף בתוך הכרעה על פי הרוב.

האמנם בשיטה הדמוקרטית ישנה עדיפות לבעלי הידע או המעלה המוסרית?

משימה:

- קריאת שני מקורות, בקשה מהתלמידים לסמן שני משפטי מפתח בכל אחד מהמקורות:

הרב אברהם שפירא:

"בענייני כלל ישראל רק זקני וגדולי הדור מוסמכים לפסוק,

וגם הם עושים זאת לאחר התייעצות ביניהם...

מי שאינו מוסמך ויכול לפסוק בענייני הלכות קשות כמו עגונות וגיטין

ואינו בקי בש"ס וד' חלקי שו"ע –

אינו ראוי לפסוק בענייני הכלל"

(הרב אברהם שפירא הוא ממנהיגי המובהקים של הציונות הדתית, שימש ברכה הראשי
של ישראל וכראש ישיבת מרכז הרב).

הרב קוק:

האינטליגנציה חושבת שיכולה היא להיפרד מעל ההמון,

שזא תהיה יותר בריאה ברוחה, יותר אצילה במחשבתה.

זוהי טעות יסודית,

מערך שיעור

טעות שאינה מכרת את הצד הבריא שיש בהכרות הטבעיות,
בהרגשות הטבעיות, ובחוששים הטבעיים, שלא נתתקנו,
אבל גם לא נתקלקלו על ידי שום השפעה קולטורית....
אמנם לא יוכל ההמון לשמור בעצמו את עצומו וטהרתו,
איננו יכול לקשר יפה את מושגיו,
גם איננו יודע איך לעמוד בקשרי המלחמה...
לזה צריך הוא לעזרת גדולי התוויה, המישרים לפניו את נתיבות עולמו.
אבל כשם שמשפיעים עליו עצה ותוויה, כך הוא משפיע עליהם חיים בריאים..."
(הרב קוק היה רבה האשכנזי הראשון של ארץ ישראל, ממקימי הרבנות הראשית, מראשי
ישיבת מרכז הרב, הוגה דעות וממנהיגיה המשפיעים של הציונות הדתית).

- על בסיס הסימון של משפטי המפתח בכל אחד מהמקורות, בקשה מכל אחד מהתלמידים
לנסח שאלות אותן הם מעוניינים להפנות כלפי הרב שפירא וכלפי הרב קוק.
- איסוף השאלות במליאה וחידוד הדילמה: היחידים, הפועלים מכוח ידע או מכוח עליונות
רוחנית, רוצים בטובת הרוב ורוצים להציל אותו מטעויותיו, מאידך, השיטה הדמוקרטית
מעניקה כוח להמון ולפיכך להכרעת הרוב, האמנם מספר מומחים יכולים לקבוע עבור כולם?

5. כוחה של הכרעת הרוב:

- הקדמה: הדילמה בין המיעוט, הידוע והמבין, ובין ההמון, שלעיתים איננו מחזיק בכלים
להגיע להכרעה ראויה, היא קיומית ונוקבת. מדוע בחרה השיטה הדמוקרטית להעניק תמיד
את הכוח להכרעת הרוב?
- קריאת קטע מראיון שנערך עם האלוף גרשון הכהן, ששימש כקצין הממונה על פינוי רצועת
עזה (כדאי לתת רקע אודות האירועים שקדמו להתנתקות בקיץ 2005, הן בזירה המשפטית
ובכנסת והן בזירת המחאה הציבורית):

יש פה טרגדיה.

אבל השאלה שאני שואל את עצמי היא האם אפשר לעשות את המעשה הזה כמעשה ציוני.
ואני חושב שאפשר.

בעיני, מה שאני אעשה השבוע הוא לא פוסט ציונות אלא ציונות.

אני שואל את עצמי אם אפשר לחולל את החורבן הזה כמעשה קדוש.

ואני חושב שאפשר. לא שידי קדושות.

אבל בסופו של דבר אני אחריב את מה שאחריב בשם המדינה ולמען יכולתה של המדינה להתקיים.

אני אעשה את מה שאעשה כדי לאפשר למדינה לקבל החלטות קשות במקומות אחרים,

ולכפות מרות במקומות אחרים כפי שהיא עושה במקום הזה.

מערך שיעור

לכן אני חושב שאני דווקא האיש הנכון לעמוד במקום שבו אני עומד.
(מתוך ראיון עם ארי שביט, 'היהודי החדש' עיתון הארץ, 6.9.2005)

שאלות למחשבה בעקבות הקריאה:

מהם צדדי הדילמה שמעלה האלוף גרשון הכהן?

למה הוא מכריע להוביל את פינויו של גוש קטיף?

מדוע לדעתכם הוא מעיד אודות עצמו כי הוא "האיש הנכון" לבצע את הפינוי?

6. סיכום:

בקשה מהתלמידים להשלים את המשפט:

הכרת הרוב בדמוקרטיה היא... מכיוון ש...

איסוף במליאה.